

Szabolcs – Szatmár – Bereg megye
2014. május 1. – 4. Túravezető: Mógor Gabriella

Jelen utunk első része egy olyan sorozatnak, amellyel e Budapesttől kissé távoli, ám szellemi értékekben és műemlékekben gazdag táját szeretnénk bemutatni tagjainknak.

A túravezető nagy öröme rajta kívül 26 tagunk volt kíváncsi erre a szép vidékre.

Első megállónk Tiszavasvári volt. Itt megnéztük az impozáns református templomot, melyet erődszerűvé tesz, hogy fallal van körülveve, a négy sarkán valaha négy torony volt, ma már csak kettő látható belőle. A tornyokban élelmiszert tároltak, nem puskaotort, mégis a népnyelv kazamatáknak, azaz itteni nyelvjárásban „kása máték”-nak nevezi őket.

A templom mellett található a Vasvári Pál Múzeum, melyet híres szülöttjéről nevezett el a város. Látható itt egy tiszabüdi tisztaszoba (Tiszavasvári ugyanis két kis faluból, Tiszabüdből és Büdszentmihályból jött létre). Van egy szép régészeti kiállítás, egy Vasvári Pál kiállítás és Szabolcs-Szatmár megye orvos és gyógyszerésztörténeti kiállítás.

Megnéztük a görög-katolikus templomot is. A török hódítás után sok kárpát-ukránt telepítettek be a megyébe, akik a mai napig megőrizték vallásukat.

Végül a volt Dessewffy-kastélyt tekintettük meg, igaz, csak kívülről, mert sajnos olyan rossz állapotban van, hogy életveszélyes és sétát tettünk ősi parkjában, ahol egy hatalmas vérbükkben gyönyörködtünk.

Következett a tiszalöki vízerőmű. A ragyogó szép napsütésben gyönyörű volt a Tisza, partján – mivel ünnepnap volt – rengeteg horgász, csónakos. Kellemes vezetést kaptunk az 1954-ben épült erőműben, melynek hajózsilipjét 1958-ban adták át. A Keleti-főcsatorna a Duzzasztóműből kapja a vizét. A látogatás után sétáltunk egyet az erőmű melletti arborétumban, majd elindultunk Nyírpazonyba.

Nyírpazonyban igazi unikum, egy XV. században épült gótikus stílusú református templomot néztünk meg. Gyönyörű szamárhátíves kapujának kőkerete valószínűleg nyírbátori mesterek keze munkája. A templomot bővítették 1790-ben és 1806-ban. Nagy József tiszteletes úr hittel és lelkesedéssel mesélt a község életéről, mindennapjairól, reményeiről. A templom mellett működik a Simeon bentlakásos idős otthon, modern, tiszta, napfényes épület.

Innen Nyírturára mentünk, ahol Dorcsák Ignác Pál tiszteletes úr fogadott minket az archaikus, XIII. századi református templomban. A szentély sokszögzáródású, támpilléres, találtak egy régi freskót is, elállt a lélegzetünk is, amikor beléptünk. Több évszázad levegője és történelme csapott meg minket, rendkívüli élmény volt. Itt is megismerkedtünk a község életével, gondjaival.

Majd Vásárosnaménybe mentünk, ahol a Marianna Hotelben szálltunk meg és költöttük el finom vacsoránkat. Hamarosan nyugovóra tértünk a hosszú nap után és jót aludtunk a kényelmes ágyakban.

Május 2-án a bőséges reggeli után Tuzséra indultunk Itt megnéztük a késő barokk, rokokó jegyeket mutató református templomot, melyet Bodnár Róbert tiszteletes úr mutatott be. Maga a tuzséri református gyülekezet már 400 éves. A templom alapkövét 1808-ban rakták le, nemrég restaurálták, gyönyörű kívül-belül. 35 méter magas óraparkányos tornya messziről látszik. Szép összképet nyújt a közeli, szintén nemrég restaurált késő barokk Lónyay-kastéllyal. A Lónyay-család a kezdetektől nagyvonalúan támogatta a templom építését.

Innen a Lónyay-kastélyba mentünk. Klicsó Ferenc úr fogadott minket és mutatta be a kastélyt. A Tiszántúl egyetlen freskókkal díszített barokk kastélya a vízitúrázók és fürdőzők kedvelt felső-Tisza-

parti falujában, Tuzséron áll. Mária Terézia testőre, Gróf Lónyay János őbester (ezredes) építtette, miután hazatért az udvarból és a Magyar Királyi Nemesi Testőrség szolgálatából. A kívülről szerény, leginkább udvarháznak tűnő épület a hagyomány szerint a régi Ambrózy-várkastély anyagának felhasználásával készült 1787 után. A kastély kuriózuma a díszterem freskója, amelyet az eperjesi származású, bécsi Akadémián tanult Wurtzinger Mihály készített 1797-ben. A másik festett helyiség, az empire-terem 1820 körül készült, grisaille képei ismeretlen festő munkái.

Kisvárdra felé folytattuk utunkat. A város egykoron a Rétköz mocsarának védelmében épült. Története a honfoglalás koráig nyúlik vissza. Fénykorát a XV. században a Várdai család idején élte, itt találkoztak az észak-déli, kelet-nyugati kereskedelmi utak, ekkor indult meg a vár építése is. A vár több török ostromot sikeresen átvészelt. Az igazi fellendülést a polgárosodás hozta el. A fellendüléshez hozzájárult a betelepülő zsidóság is, mely a lakosság ¼-ét tette ki. A II. vh. után a kommunista hatalomátvétel módszeresen pusztította az itt fellelhető polgári értékeket.

Először a várat néztük meg Kriveczy Béla régész vezetésével, ahol nyaranta színházi előadásokat tartanak. Majd átmentünk a Rétköz Múzeumba, melynek az 1900-ban épült volt zsinagóga ad otthont. Az épület előcsarnokában a Holocaust kisvárdai áldozatainak neve olvasható. A múzeumban rétközi néprajzi anyag tekinthető meg.

Dombrád volt a következő úti célunk. Dombrád valaha vasúti csomópont volt, sajnos a vasutat megszüntették és az kedvezőtlenül hat a városka gazdasági életére. Megtekintettük a Helytörténeti Kiállítás és Horváth József Alkotóházat.

Az alkotóház névadója, dr. Horváth József, ő volt 1927-től egészen 1948-ig a dombrádi polgári iskola igazgatója. Dombrádi kötődését jól példázza, hogy több helytörténeti munkáján kívül 1966-os doktori disszertációja a „Dombrád története a jobbágyság felszabadításáig” címet viselte. A 2012. augusztus 20-ai ünnepséggel párhuzamosan került sor a Horváth József névvel fémjelzett alkotóház és helytörténeti kiállítás átadására. Az épületben négy bemutatótermet alakítottak ki, melyek valamilyen formában kapcsolódnak Dombrád történelméhez és mindennapjaihoz.

Kőbalta és malomkő (Hatezer éves Dombrád)

Az első írásos emlék a településsel kapcsolatban 1067-ből való. Ez az oklevél tizennégy dombrádi családot említ, akik egy Borsod megyei apátság építéséhez szállították a gerendát. A kiállító teremben megtekinthető egy őskorban nálunk talált kőbalta, valamint egy olyan kézi malomkő, melyhez a nők a kukoricát dörzsölték. Az írásos emlékek közül említésre méltó az 1312-es Károly Róbert-féle oklevél is.

Mesterségek - Életképek

A történeti gyűjteménnyel szomszédos szobában a településre leginkább jellemző szakmákat foglalták keretbe, itt a fodrász- és a kádármesterséggel, illetve a kenderfeldolgozással kapcsolatos eszközöket állították ki a szakemberek. A harmadik helyiség egy mángorlóággal, kis- és nagycredencsel berendezett szoba, amelybe a falusi élethez nélkülözhetetlen használati tárgyak is ide kerültek.

Alkotó szoba

Tizenöt éve, 1997 óta tartanak Dombrádon képzőművészeti alkotó táborokat, melyen határon túlról érkező művészek is részt vesznek. Ezen táborok egy-egy remekműve került a negyedik szoba falaira, (illetve a település intézményiben is megtalálhatók az alkotások) amely az alkotó szoba nevet viseli magán. A táborok legszebb alkotási kerültek ki a falakra. Olyan tevékenységek népszerűsítése folyik itt, mint a festészet, gyöngyfűzés, agyagozás, hímzés és fafaragás.

Paszab felé folytattuk utunkat. A község messze földön híres a szőtteséről.

A szőttes kialakulásának első lépései a Tisza-vidék szabályozásának időszakára vezethető vissza. Az elmúlt világ lápos, ingoványos területe nem kedvezett a búza, kukorica termesztéséhez, így a vízállásokból kiemelkedő halmok között a pákászkodás (halászat, madarászat) adott megélhetési lehetőséget. A Rétköz nehezen megközelíthető volta miatt régibb, ősbibb módon éltek az emberek, szokásaik, tárgyaik, foglalkozásaik is kezdetlegesebbek.

A hely adta lehetőségek igen szűkek voltak a gazdálkodásra. A föld olyan keveset termelt, hogy a lakosok nem bírtak megélni belőle – a környező helységekre jártak aratni, csépelni a kenyérnekvaló megszerzéséért. Ebből a szűk határból külön földet hasítottak ki kendernek. Fontak – szőttek száknak, ponyvának, nadrágnak valót, s a házkörűli vászonműk elkészítéséhez is. A kender feldolgozását vízpartokon kezdték, az áztatással. Legfőbb színtere e munkálatnak a Tisza-szabályozás után kialakult Holt-Tisza. Minden család maga állította elő a ruházatát, a háztartásban használt fehérneműt. A fehérítésre váró rostokat már nem vitték messzire a falutól, ezt a műveletet az érponton folytatták. A törővel, tilolóval, gerebennek feldolgozott kenderkóc az orsókon, rokkákon – fonókban lettek szövésre alkalmas alapanyaggá. Ebből a munkásságból alakult ki a község nevezetessége, a paszabi szőttes. A szövőházat vattai Jánosné mutatta be nekünk, aki talán az utolsó a szövőnők közül. Gyönyörű szőtéseket hozott nekünk, sokan vásároltunk is, hogy otthonainkat díszítsük a szép terítőkkel.

A paszabi templom mellett a Bessenyei-család síremlékét láthattuk.

Paszabbal összenőtt a szomszéd település, Tiszabercel. A hagyomány szerint itt született 1747-ben a magyar felvilágosodás nagy alakja, Bessenyei György, Mária Terézia egykori testőre, aki a testőri szolgálat után 1782-ben visszatért a birtokára. Az emlékházat Kocsis Józsefné mutatta meg nekünk.

Tiszabercel másik nevezetessége a szivattyú telep. A megye legrégebbi gőzüzemű szivattyútelepe Tiszabercel és Paszab határában épült. A szivattyútelepet Kerekes János gépész mutatta be nekünk, határtalan lelkesedéssel és szakértelemmel. Az ő több évtizedes munkája is benne van a gépekben.

A látogatót ma is lenyűgözi a régi gépészekről örökölt, gondossággal karbantartott gépek látványa és egy-egy mindenre kiterjedő figyelemmel kidolgozott, sokszor szellemesen egyszerű, de mégis hatásos műszaki megoldás. Azt is el kell képzelni, hogy mit jelentettek ezek a ma megcsodált gépészeti berendezések építésük idején azoknak az embereknek, akik többsége még talán semmiféle gépezettel nem került kapcsolatba.

A tiszaberceli gőzgép szivattyútelep az új elektromos szivattyútelep üzembe helyezéséig üzemelt folyamatosan (1968.), de 1970-ben üzemelt utoljára. 1983. évben műemléki védelemet nyert. Ma, a múzeum kezelője a Felső-Tisza-vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, mely nagy gondot fordít arra, hogy megőrizze nemcsak a ma, de a holnap számára is.

Véget ért a 2. nap is, következett a vacsora finom szabolcsi ízekkel és a megérdemelt pihenés.

Május 3-án, szombaton a megyeszékhelyre, Nyíregyházásra látogattunk el, hogy megnézzük a város nevezetességeit.

Először a Jósa András Múzeum kiállításait tekintettük meg. Állandó kiállítás emlékszik meg a város nagy szülőitől, Benczúr Gyuláról. Néprajzi kiállítás szól a vásárok világáról, egy másik a nyíregyházi huszárokról. Ősi mesterek nyomában: a kőkortól a középkorig mutatja be a mesterségeket. Sárga ördög címmel a múzeum csodálatos arany ékszereit és érméit láthattuk a kincstárban. Végül „Teli szeretettel az emberiség iránt” címmel a múzeum névadójának, dr. Jósa András orvosnak az életéről láthattunk kiállítást és filmet.

Gyalogos sétára indultunk a városban. Elhaladtunk a Nemzeti Bank palotája, majd a Nyárvíz-palota mellett. Itt látható a Kállay-gyűjtemény. A palota homlokzatán gyönyörű mozaikkép mutatja be az ősi foglalkozásokat (halászat, földművelés).

Gyönyörű szecessziós paloták következtek.

Végigmentünk az Iskola utcán és kiértünk a Luther térre, az evangélikus templomhoz. Nyíregyháza legrégebbi templomát a tiszteletes úr mutatta meg nekünk. A tér túloldalán egy szép Pátzay Pál lovas szobrot láttunk.

A templommal szemben van a régi evangélikus iskola, amely ma zeneiskolaként működik, itt énekel a híres Cantemus és Pro Musica kórus is. A főtérré menvén elhaladtunk a maga korában nagyon modernnek számító félköríves Luther bérház mellett. A Szent István utcában megnéztük Krúdy Gyula szülőházának a helyét.

A Zrínyi Ilona utca végén van a korzó, itt Bordás Tibor szép díszkútja áll.

Továbbmenve a Kossuth tér felé, a Samassa téren a római katolikus plébániatemplom és rk. bérpalota épületét tekintettük meg, valamint a Móricz Zsigmond Könyvtár épületét, előtte az író szobrával.

A Kossuth téren áll a városháza, vele szemben a Korona Szálló, melynek földszinti és emeleti dísztermét is megnéztük.

A Kossuth téren Kossuth szobra és az Örökváltság emlékmű áll, meghatározó épület még a Takarékpalota épülete és a Metropol üzletház, melynek helyén állt egykor a Magyar Korona patika (itt volt patikussegéd Benczúr Gyula).

Láthattuk, hogy egész Nyíregyháza tele van szebbnél-szebb, gondozott parkokkal.

Ebédszünetet tartottunk, hogy további erőt gyűjtsünk a város megtekintésére. Legtöbben a LaBodega bisztróban ebédeltünk, nagyon finomakat.

Innen a Hősök terére mentünk. A gyönyörűen parkosított teret az 1891-ben épült Megyeháza uralja, ahová sikerült bemennünk. A téren áll a régi Bristol szálló épülete, mely valaha szebb napokat látott és az 1956-os forradalom emlékére egy kakasos ivóút.

Továbbmenvén a Bercsényi utcán, a görög-katolikus templom és a gimnázium épületét tekintettük meg, majd a görög-katolikus püspöki palota és teológia épületében az egyházi gyűjteményt.

Következett a Kálvin tér, majd az Országzászló tér, ahol a református templomba mentünk be. Szigetvári Balázs gondnok mutatta meg a templomot. A téren több emlékmű található: a II. világháború, a Magyar huszár és a Nyíregyházi huszár emlékmű. A Columbia-Maczali étterem udvarán 2 db 200 éves tiszafa vet árnyékot.

A Szarvas utca sarkán Tirpák emlékmű állít emléket a városalapító ősöknek. (A tirpákok evangélikus hitű szlovákok voltak.)

Innen a Nyárvíz-palota felé indultunk vissza. Egy presszó teraszán leültünk pihenni, fagyizni, kávézni, mielőtt nekiindultunk aznap utolsó programunkra, a Síp utcai zsinagógához. Itt Somos Péter mutatta be nekünk a hatalmas, részben rendbehozott épületet. Ezen a napon sikerült megnéznünk az összes nyíregyházi felekezet templomait.

Ismét finom vacsora következett a Marianna Hotelben, majd kis szusszanás után a társaság nagyobbik (bátrabb) része éjszakai fürdőzésre indult a Szilva Wellness- és Gyógyfürdőbe. A víz kellemesen kiáztatta belőlünk a fáradtságot.

Az utolsó napon, május 4-én, vasárnap, először megnéztük a vásárosnaményi Beregi Múzeumot. Tóthné File Dóra vezetésével végigjártuk a kiállításokat: régészet, vasöntvények, a kastély egykori lakói, szerelem a Tiszaháton (no, ez a szövegről szólt), és a tiszteletes úr, aki megalapozta a gyűjteményt.

Elindultunk hazafelé, de még előtte ismét Nyíregyházára mentünk, most Sóstóra, a skanzenbe látogattunk el. Az időjárás barátságtalanra fordult, pedig még időztünk volna a régi épületek között.

De sebjaj, következett a nyíregyházi állatkert, melynek tropikáriumában meg tudunk melegedni. Az akváriumban érdekes tengeri élőlényekkel találkoztunk. Igazi ritkaságokat is láttunk a kifutókban, fehér oroszlánokat, különlegesek voltak. Kellemes körülmények között, tágas tereken élnek itt a vadállatok, most folyik az állatkert bővítése. A végén egy fókashow búcsúztatott el minket.

16 órakor búcsút vettünk az állatkerttől és elindultunk Budapestre, 240 km állt még előttünk. Az út végén összegeztük a látottakat és megállapítottuk, hogy ha kicsit fárasztó is volt ez a négy napos út, sok szép látnivalót kaptunk cserébe. Jövőre folytatni fogjuk a tájegység felfedezését. Utunkhoz a VI. kerület Terézvárosi Önkormányzattól kaptunk támogatást, melyet tagságunk nevében köszönünk.

Mógor Gabriella
túravezető